

5

SECTOR PRIMARI

RESUM

Segons les dades de la Conselleria d'Agricultura i Pesca, el sector primari ha gaudit el 2006 d'una producció final del VAB a cost de factors de 230,7 milions d'euros, dels quals el 87,97% correspon al subsector agroramader, un 9.73% al subsector pesquer i la resta, el 2.30% al subsector forestal. Cal assenyalar que la Conselleria d'Agricultura ha posat al dia la majoria de les dades estadístiques agràries conforme a noves metodologies d'avaluació, fet pel qual no són comparables les dades del 2006 amb les dels anys anteriors. En conseqüència aquesta visió més real de la situació del sector primari es poden resumir en els trets següents:

- a) Globalment es registra una reducció de l'afiliació a la Seguretat Social de treballadors del sector primari. Mentre els afiliats al Règim General augmenten, es constata una important disminució dels treballadors afiliats al règim especial agrari i especial de la mar. Una part del increment del règim general fou d'afiliats de nacionalitat estrangera.
- b) Les noves dades estadístiques en base 2006, introdueixen un recàlcul que comporta una reducció d'un 20% de les superfícies de producció sobre l'estimació que fins ara es venia fent, i això fa que les dades del any 2006 no siguin comparables amb les dades dels anys anteriors. Aquests canvis en les valoracions estadístiques són el resultat dels efectes del afrontament de reorganitzacions lligades a les noves normatives.
- c) La ramaderia illenca presenta valoracions econòmiques relativament estables, si bé les noves dades permeten conèixer millor la producció de carn, detectar les coordenades de la producció de llet i d'altres productes ramaders.
- d) El sector forestal presenta una variació positiva destacant l'increment del valor de la producció de fusta i llenya, però amb una important caiguda de la valoració de la producció de caceres.
- e) El subsector pesquer experimenta un lleuger augment amb petites recuperacions en els crustacis i mol·luscos, si bé encara incideix la problemàtica biològica de determinades espècies de peixos i de comercialització.
- f) En el marc de noves estratègies de la Conselleria d'Agricultura i Pesca destaquen diferents iniciatives de promoció i campanyes de coneixement com és el programa Illes Balears Qualitat. S'ha de subratllar l'evolució de les denominacions i/o la continuació del programa de les Agrorutes del Bon Gust, esteses a les diferents illes.

5.1.

INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquest apartat és analitzar, primer, el marc estructural del sector primari en general, per passar, posteriorment, a una anàlisi de la situació dels diferents subsectors en què s'articula (l'agrari, el ramader, el forestal i el pesquer). Cal assenyalar que les dades obtingudes en el 2006 no són comparables amb les d'anys anteriors a causa dels canvis de metodologia aplicats pel 2006 per la Conselleria d'Agricultura i Pesca, que suposen poder obtenir una aproximació més real de la situació del sector primari a les Illes Balears. Per tant és pretén una primera aproximació que farà referència a les dades principals del sector considerat en el seu conjunt, als recursos humans que hi treballen i a altres trets que ens permetin una senzilla aproximació i avaluació del sector primari.

Les dades bàsiques emprades per aquesta anàlisi es basen en un ampli ventall d'informacions estadístiques que majoritàriament han estat facilitades per la Secció d'Estadística de la Conselleria d'Agricultura i Pesca del Govern de les Illes Balears, dades que són completades parcialment amb altres provinents de l'Institut Balear d'Estadística (IBAE), el Servei d'Ocupació de les Illes Balears (SOIB), de la Conselleria de Turisme del Govern de les Illes Balears,

de la Conselleria de Medi Ambient del Govern de les Illes Balears, del Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación (MAPA), del Instituto Nacional de Estadística (INE) i de la Secretaría de Estado de la Seguridad Social del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales (MTAS).

Segons les dades de la Secció d'Estadística de la Conselleria d'Agricultura i Pesca relatives a l'any 2006 (relatives a les produccions agràries) i de la Conselleria de Medi Ambient (producció forestal), el sector primari ha gaudit d'un VAB a cost de factors de 230 milions d'euros. La major part d'aquest correspon al sector agrari (agricultura més ramaderia) que, amb el 87,97% del seu total, que va superar els 202,95 milions d'euros, mentre que el VAB registrat pels sectors forestal i pesquer sols representa els 2,30 % i 9,73 % respectivament (Vegeu el quadre A I-1 i el gràfic A I-1).

Quant al pressupost de la Conselleria d'Agricultura i Pesca per a l'any 2006 va ser de 78,03 milions d'euros, que representen un increment del 2,27 % respecte a l'any anterior. Destacant bàsicament el pes significatiu de la partida dedicada a foment del sector agrari de les Illes Balears, a la qual es dedica el 39,75% de la seva quantia total. Destaquen a continuació les partides dedicades a infraestructures agràries de les zones rurals (16,05%), al Fons Europeu d'Orientació i Garantia Agrària (FEOGA-GARANTIA) (12,79%) i al Pla de desenvolupament de les zones rurals (9,62%) (Vegeu el quadre A I-2).

5.2.

ELS RECURSOS HUMANS EN EL SECTOR PRIMARI

L'ocupació en el sector agrari de les Illes al llarg de l'any 2006 fou, segons les dades de l'enquesta de la població activa (EPA), fou de 9.300 persones, xifra que representa el 1,87 % del total de la població activa ocupada de les Illes Balears. L'atur representa unes xifres mitjanes de 475 aturats. Ambdues variables presenten distintes evolucions negatives respecte del 2005. Es registra una variació negativa respecte del 2005 amb una disminució tant de la població ocupada, ja que els ocupats, entre els dos anys, presenten una variació amb un índex negatiu que es diferencia dels constants augments de la població total ocupada a les Illes Balears.

Una anàlisi més acurada de les seves variacions trimestrals ens mostren alts i baixos de cadascun dels col·lectius en els diferents trimestres de l'any. En el cas dels ocupats, la variació en relació amb el 2005 és negativa en el primer, tercer i quart trimestres de l'any, mentre que en el segon trimestre l'índex fou altament positiu, en un 31 %. L'atur en el sector primari disminueix en els dos primers trimestres en relació amb les xifres de l'any anterior, però s'incrementa considerablement en el tercer i quart trimestres del 2006 (Vegeu el quadre A I-3).

D'altra banda, a partir de l'anàlisi de les xifres d'afiliació dels treballadors del sector primari en els distintes règims de la Seguretat Social referents al 2006 podem observar algunes divergències en relació a les dades de l'EPA. El total d'afiliats al sector primari

fou, segons les dades de la Tresoreria de la Seguretat Social, de 9.518 persones, que representaven el 2,25 % del total dels afiliats de les Balears (Vegeu el quadre A I-3).

Aquesta xifra, comparada amb la de l'any precedent, comporta una reducció de 443 afiliats en el sector primari, el que suposa una variació negativa del -4,5%. Aquesta reducció respecte de l'any anterior es deguda a una forta pèrdua de treballadors afiliats al règim especial agrari que implicaren una reducció de 538 afiliats, i del règim espacial de la mar que esd redueix en 101 persones. En el cas del règim especial agrari la seva reducció està possiblement relacionada amb la jubilació de pagesos que van arribant a les edats superiors. Les xifres negatives han estat per altra part compensades per un increment de 130 afiliats nous en el règim general de la Seguretat Social, essent aquests de manera dominant en les ocupacions lligades amb l'agricultura, ramaderia, caça i activitats dels serveis relacionats amb els mateixos. També s'experimenta un increment en els afiliats en el règim general dels autònoms de la Seguretat Social. Per la seva part el subsector de la pesca experimenta un lleuger increment en el règim general i es mantén amb en els autònoms (Vegeu el quadre A I-4).

Cal assenyalar que 428 dels afiliats al règim general de la Seguretat Social són de nacionalitat estrangera, el que representa el 28,62% del seu total, fet que és indicatiu del paper dels immigrants estrangers per la continuació de les tasques laborals en el sector agrari i pesquer. D'ells els ocupats a les seccions d'activitat de l'agricultura, ramaderia, caça i silvicultura concentren el 28,40% del total dels afiliats a la secció, mentre que en la secció

de la pesca arriben fins el 34,55%, xifres que són prou superiors a les globals de les Balears (Vegeu el quadre A I-5).

5.3.

EL SUBSECTOR AGRARI

La importància agrària d'una regió i el seu potencial apareix definida per la contribució de l'agricultura i la ramaderia al VAB del sector primari. Analitzam en els següents apartats els trets generals del subsector agrari, aprofundint posteriorment en les característiques més significatives del comportament de l'agricultura i la ramaderia al llarg del 2006.

5.3.1. ELS TRETS GENERALS

El sector agro-ramader de les Illes Balears, que inclou les activitats lligades a l'agricultura i la ramaderia, registra globalment en el 2006 una producció final agrària de 198,10 milions d'euros corrents. Així mateix el Valor Afegit Brut (VAB) als preus de mercat assolí la quantia de 146,17 milions d'euros (Vegeu el quadre A I-6).

El resultat de tot l'esmentat és que la renda agrària es situa en 194,06 milions d'euros. Sobre aquest resultat s'ha de tenir en compte l'encariment de les despeses de fora del sector (llavors, pinsos, fertilitzants, l'energia, els combustibles, els lubricants, les reparacions,...) i/o el pes de les subvencions i impostos lligats a la producció. Quant al VAB al cost de factors fou de 202,95 milions d'euros (Vegeu el quadre A I-6).

Amb referència a la maquinària agrària inscrita a les Illes Balears al llarg del 2006 es pot observar que es continua amb el procés de millora tècnica iniciat a llarg dels darrers decennis. Aquest fet es constata amb l'increment de 546 unitats respecte del 2005. La millora assolida implica, al mateix temps un augment de la potencia total de la maquinària de 31.340 CV. Així mateix es registra un lleuger increment de la potencia mitjana per unitat, que passa de 37,88 CV registrada en el 2005 a 38,25 CV en el 2006. Els tractors amb rodes representen la maquinària agrària que va registrar més altes respecte a l'any 2005. Cal assenyalar que els nous tractors donats d'alta al llarg de l'any 2006 gaudeixen de potencies mitjanes per unitat de 62 cavalls de vapor, és a dir, uns 16 cavalls de vapor (CV) per unitat superior a la mitjana general d'aquesta tipologia a l'àmbit de les Illes Balears. En total es varen registrar 538 noves altes de tractors amb rodes, si bé aquest grup també és el que també va tenir més baixes (Vegeu el quadre A I-7).

Altres indicadors del procés innovador del camp són els avanços en determinades tipologies de regatge i en la superfície d'hivernacles. Les dades són molts fluctuants segons els anys. D'acord amb l'enquesta sobre superfícies i rendiments de cultius de 2006 realitzada pel Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació la superfície de regadiu avaluada pel 2006 era de 15.862 hectàrees, dada que representa una reducció de l'àrea regada de 312 hectàrees. Del seu total es dediquen 326 hectàrees a hivernacles que representaven el 2,05% del regadiu, però que impliquen una reducció del 14,65% en relació a la superfície assolida a l'any 2005. D'aquests destaca bàsicament els tipus elemental i normal i sols unes 70 hectàrees es poden considerar com a hivernacles tecnifi-

cats. En quant al tipus de regatges, tot i que els regs per aspersió (el tipus d'aspersió normal més l'automotriu representen un terç de les terres regades) i del regatge gota a gota experimenten un avanç respecte a l'any anterior, encara són importants les extensions de regadiu amb sistemes de regs tradicionals. La possible substitució d'aquests per regs de noves tècniques podria estalviar una considerable quantitat d'aigua (Vegeu el gràfic A I-2).

Com element indicador de la introducció de noves activitats no agràries en el món rural, es destaca la presència, el comportament i l'evolució dels establiments d'agroturisme. Aquesta activitat de recreació, oci o de turisme que es practica en els espais rurals és valorada de manera significativa en el marc de les estratègies de dinamització del món rural i és inclosa en les polítiques de desenvolupament rural que s'han establert a diferents etapes de la política agrària comunitària. A les Illes Balears, més que com elements de dinamització són considerat com incentius importants per diversificar l'oferta turística illenca. En el 2006 el nombre d'agroturismes fou de 166 establiments, amb una oferta total de 2.249 places, la qual cosa representa un increment respecte al 2005 del 7,09% en el nombre d'establiments i del 9,49% en les places ofertes. (Vegeu el gràfic A I-3).

D'altra banda, s'ha d'assenyalar el programa d'Illes Balears Qualitat en el destaca el paper de les denominacions de diferents tipologies de productes illencs que han implicat un impuls en la promoció de diferents productes originaris de les Illes Balears, fet pel que comencen a gaudir d'un important volum en la seva comercialització i en el valor comercial en euros que impliquen. Respecte a l'any 2005 el registre de variacions sols és

negatiu en els casos de la Denominació Geogràfica Herbes Eivissenques (-4,4%) i de Indicació Geogràfica Protegida Ensaïmada de Mallorca (-1,1%), registrant les restants denominacions un increment interanual positiu. En el grup dels vins destaca l'important increment de la denominació de Vi de la Terra Illa de Menorca, de la Terra de Formentera i de la Terra Illes Balears, si bé el més alt valor comercial és el que registra la denominació d'origen de Binissalem-Mallorca, seguit de la del Pla i Llevant i del Vi de la Terra Illes Balears. En relació a denominacions de begudes espirituoses destaca la Denominació Geogràfica Herbes de Mallorca. Finalment entre les denominacions d'aliments destaquen de manera molt significativa el valor comercial en euros de la denominació d'origen Mahon-Menorca (formatges) i de la Indicació Geogràfica Protegida Sobrassada de Mallorca, si bé la major variació és la que registra la denominació d'origen Oli de Mallorca (Vegeu el quadre A I-8).

En el mateix marc de les promocions de productes illencs, també s'hi troba la implantació de les Agrorutes del Bon Gust que permeten conèixer els productes de les illes i els seus principals productors, a través d'un seguit de rutes proposades per la Conselleria d'Agricultura que permeten la visita a distintes empreses agroalimentàries illenques.

5.3.2. L'AGRICULTURA

Segons les dades de la Conselleria d'Agricultura i Pesca, la superfície agrícola en producció que han ocupat els diferents cultius en el 2006 va ser de 139.644 hectàrees, extensió que representaria aproximadament el 27% del territori total

de les Illes Balears. Hi ha divergències segons les distintes fonts originals. Així d'acord amb les dades de l'enquesta sobre superfícies i rendiments de cultius del 2006 del Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació la superfície agrícola fou avaluada en 201.479 hectàrees, de les que 33.369 eren guarets i pastures ocasionals. Del total de l'extensió agrícola sols 15.862 hectàrees es dedicaven al regadiu, fet que implica que el 92% de la superfície conreada sigui de secà, el que limita considerablement les rendes finals agràries. Aquests fets ens mostren l'existència a les Illes Balears de dues formes de fer agricultura: Per una banda, l'agricultura de secà, que en gran part es mostra poc competitiva, cedint moltes vegades a la pressió urbanística i a les demandes del turisme o de l'oci, tant dels residents illencs com dels visitants; D'altra banda, les terres de regadiu, concentrada a uns pocs indrets, amb produccions d'hortalisses, de tubercles i de flors, en la que es realitzen fortes inversions en la modernització tant dels processos productius com de la comercialització. Gran part de la reducció de l'extensió en producció del 2006 són terres de secà.

Pel que fa a la distribució de superfícies ocupades, es destaquen els conreus agrupats en la tipologia de cereals i dels farratges que ocupen el 31,85% i 23,17% de la superfície en producció, respectivament. Ambdós grups de cultius ocupen més del 55% del sòl ocupat agrícolament en el 2006. Si afegim els fruiters no cítrics aquestes tres grans agrupacions s'estenen sobre les tres quartes parts del sòl en producció, essent definitòries dels principals trets característics que dominen l'estructura territorial agrària de les Illes (Vegeu el gràfic A I-4).

La producció agrícola del 2006 va ser de 778.865 tones, de les quals 602.532 tones foren de consum dins les explotacions fou valorat, i sols es dedicaren a la venda fora de les explotacions 222.657 tones. Les esmentades circumstàncies generals tenen un important paper en la valoració de la producció final agrícola que fou de 109,93 milions d'euros, que representen el 55,49% de la producció agrària final. (Vegeu el quadre A I-9).

Per grups de cultius els més productius foren les hortalisses que amb una extensió de tant sols el 1.64% de la superfície agrícola ocupada aportaren 36,52 milions d'euros a la producció final agrícola, xifra que representa el 33,22% de la seva quantia. A aquest grup hi ressalten per les seves altes rendibilitats les produccions de temàtiques, cebes, lletugues, pebres, albergínies i síndries. També destaquen les produccions dels tubercles.

Així mateix el volum de fruites que al llarg del 2006 es comercialitzaren a través de Mercapalma fou de 64.406 tones, xifra que representa un increment del 8% en relació amb l'any 2005. Per una altra part cal assenyalar que en el 2006 Mercapalma va comercialitzar també 73.994,90 tones d'hortalisses, quantitat lleugerament inferior a la de l'any 2005, representant una petita caiguda de l'ordre del -0,20%. En les dades analitzades cal assenyalar el diferent paper en ambdós grups que representen els productes comercialitzats procedents de les Illes Balears. En el cas de les hortalisses el pes dels productes de les Illes comercialitzats a través de Mercapalma concentren el 63,5%, mentre que en el cas de les fruites sols gaudeixen d'un 28,01%. En ambdós casos els productes provinents de Balears experimenten una disminució en

relació el 2005. En el cas de la fruita la reducció de les tones comercialitzades fou del 2%, mentre que en el cas de les hortalisses la pèrdua fou del 3%. El pes més important dels llocs d'origen dels productes fruiters comercialitzats per Mercapalma l'any 2006 va ser per València i Barcelona, les quals concentren quasi la meitat de les tones comercialitzades (Vegeu els quadres A I-10 i 11).

5.3.3. LA RAMADERIA

La ramaderia balear ha anat incrementant la seva aportació a la renda agrària final. La producció ramadera final fou el 2006 de 88,17 milions d'euros, xifra que representa el 44,51% del total de la producció agrària final. (Vegeu el quadre A I-12). Les xifres aconseguides el 2006 representen una situació de relativa estabilització del subsector així com una visió més real de la seva capacitat. Cal recordar problemes de comercialització, les restriccions de mercats i actuacions diverses han implicat l'abandó d'un bon grapat d'explotacions ramaderes de les Illes. Per altra banda les dades ens permeten apropar-nos de manera més acurada a la producció de la carn presenta una certa estabilització. Destaca bàsicament pel volum del ramat sacrificat la producció de carn d'aus que representa el 37,08% de les tones en canal, si bé en valor és la producció de carn d'oví la que concentra el 37,08% del total de la producció de carn del ramat sacrificat (Vegeu el quadre A I-13). La distribució de les produccions econòmiques ramaderes per tipus de productes ramaders són encapçalades clarament pel predomini de la producció de carn que representa el 64,84% del total de la producció ramadera. Amb percentatges molt més reduïts es troba la producció de

llet que va concentrar el 27,30% de la producció final en euros corrents, producció lligada en un 99,34% a la llet de vaca. El tercer escaló d'importància és ocupat per la producció d'ous que representen el 5,08%. Dels restants grups de producció ramadera sols destaca la producció de mel (Vegeu el quadre A I-14).

5.4.

EL SUBSECTOR FORESTAL

La producció forestal total l'any 2006 va ser de 6,04 milions d'euros corrents, essent la seva contribució a la producció final del sector agrari sols presenta un pes del 3%. El 95,72% prové de les aportacions econòmiques de les caceres, que implicaren 5,78 milions d'euros en l'any 2006. Aquesta constatació mostra clarament que el sector forestal es caracteritza bàsicament per una forta externalitat. La producció primària de productes forestals de fusta i llenya presenta una baixa rendibilitat i tant sols és rendible a alguns sectors d'àrees planes. Això queda explícit en el fet de què la producció de fusta només va representar un 3.16% i encara fou més baix el pes de la producció de llenya que sols fou del 1.12% (Vegeu el quadre A I-15).

En les produccions de fusta i llenya destaquen les aportacions de l'espècie del pi blanc que representa econòmicament el 77,50% de la fusta i el 55,24% de la llenya. Finalment destacar la gran importància que tenen per la valoració econòmica de la producció forestal la producció de serveis en els espais forestals. Hi destaca bàsicament el cas de les caceres, lligades a la caça a través de vedats i gestionades

moltes vegades per societats de caçadors. A l'any 2006 els vedats de caça ocupaven 358.691 hectàrees, la qual cosa indica una petita reducció respecte a anys anteriors. Aquesta superfície dels vedats de caça representa el 71,73% del territori de les Illes Balears (Vegeu el quadre A I-16).

5.5.

EL SUBSECTOR PESQUER

L'activitat de la pesca ha anat perdent pes econòmic i social des de fa anys i, a més, presenta poques possibilitats de reconversió en funció de les perspectives econòmiques, de la problemàtica de la comercialització dels productes pesquers i de l'entorn biològic en el que es mou. S'han reduït els llocs de treball en relació a l'any 2005, molt especialment en quant als afiliats al règim espacial de la mar. Per tant aquest subsector no passa a l'actualitat pels seus millors moments degut per una part per la imposició progressiva de les directrius de la Unió Europea i per altra per la problemàtica de la producció biològica de la mar balear. Cal assenyalar que més d'un terç dels afiliats al règim general de la Seguretat Social són de nacionalitat estrangera. El VAB al cost de factors en euros corrents va ser l'any 2006 de 22,44 milions d'euros, quantia que significa un lleuger increment respecte a anys anteriors. El 82,29% de la producció econòmica del sector pesquer extractiu balear correspon a la producció pesquera, mentre que la producció aquícola s'ha estabilitzat i, fins i tot, experimenta un cert retrocés. Aquesta darrera necessita de més protecció ja que pot implicar convertir-se en una de les alternatives de futur

davant la problemàtica dels alts i baixos d'algunes produccions de determinades espècies, les quanties de les captures de les quals es veuen afectades per qüestions de tipus de comportament biològic. Cal una continuïtat de projectes de recerca podran desenvolupar en un futur altres aspectes ben interessants, lligats, per exemple a l'agronomia marina o al cultiu i a l'aprofitament industrial de vegetals marins —fonamentalment algues amb aplicacions en la talassoteràpia, dermo-cosmètica o dietètica— i, fins i tot, a l'ús associat a les piscifactories i a les depuradores, dirigides a reduir-ne l'impacte mediambiental (Vegeu el quadre A I-17).

Quant a les espècies pescades, dominen els peixos, que amb 2.451 tones, representen el 74,20% de la quantitat pescada, si bé aquesta observació no és correspon amb el valor en euros, ja que els crustacis i mol·luscos, amb només el 25,80% de total de tones pescades, generen una producció en euros que representa més de la meitat (52,80%) de la producció pesquera dels peixos, mol·luscos i crustacis (Vegeu el quadre A I-18).

Les espècies dels peixos que més s'han pescat, d'acord amb el volum de pesca, són les xucles, peixos de fons, molls, sardines, lluç, mairès, sorell, rajada i alaxa, tots ells superant les 100 tones. En el grup

del mol·luscos destaquen els pops i calamars, mentre que entre els crustacis és la gamba rosada la més pescada. Aquesta darrera es la espècie més valorada que implica el major valor en euros corrents representant el 28,54% de la producció total en euros.

En la distribució del volum de pesca desembarcada per illes destaca el fet de que totes les illes presenten variacions positives respecte al 2005, essent l'índex més alt el que registra l'Illa de Mallorca amb un 13,9%, seguida per les illes de Formentera i Menorca, mentre que Eivissa és l'illa que registra el percentatge de variació més baix. En quant a pesos cal assenyalar que el pes de Mallorca, que concentra el 72,10% del total de la pesca desembarcada a les Balears, el que provocà el fet del que les Illes Balears registressin una variació de caire positiu del 10,90% en la producció final respecte de l'any 2005. Pel que fa a Eivissa concentra el 14,21% de la pesca desembarcada, mentre que a Menorca s'hi desembarca el 9,91% i a Formentera el 3,76%. El volum en pesca desembarcada no correspon al valor en euros corrents ja que l'illa de Mallorca concentra el 70,40 del valor, mentre que Menorca incrementa, per la qualitat de la seva pesca, fins el 14,18% del valor global de la pesca desembarcada (Vegeu el quadre A I-19).⁶⁶

66. Per la distribució de la flota per confraries i illes, el nombre de barques i tripulants vegeu Memòria del CES 2005.